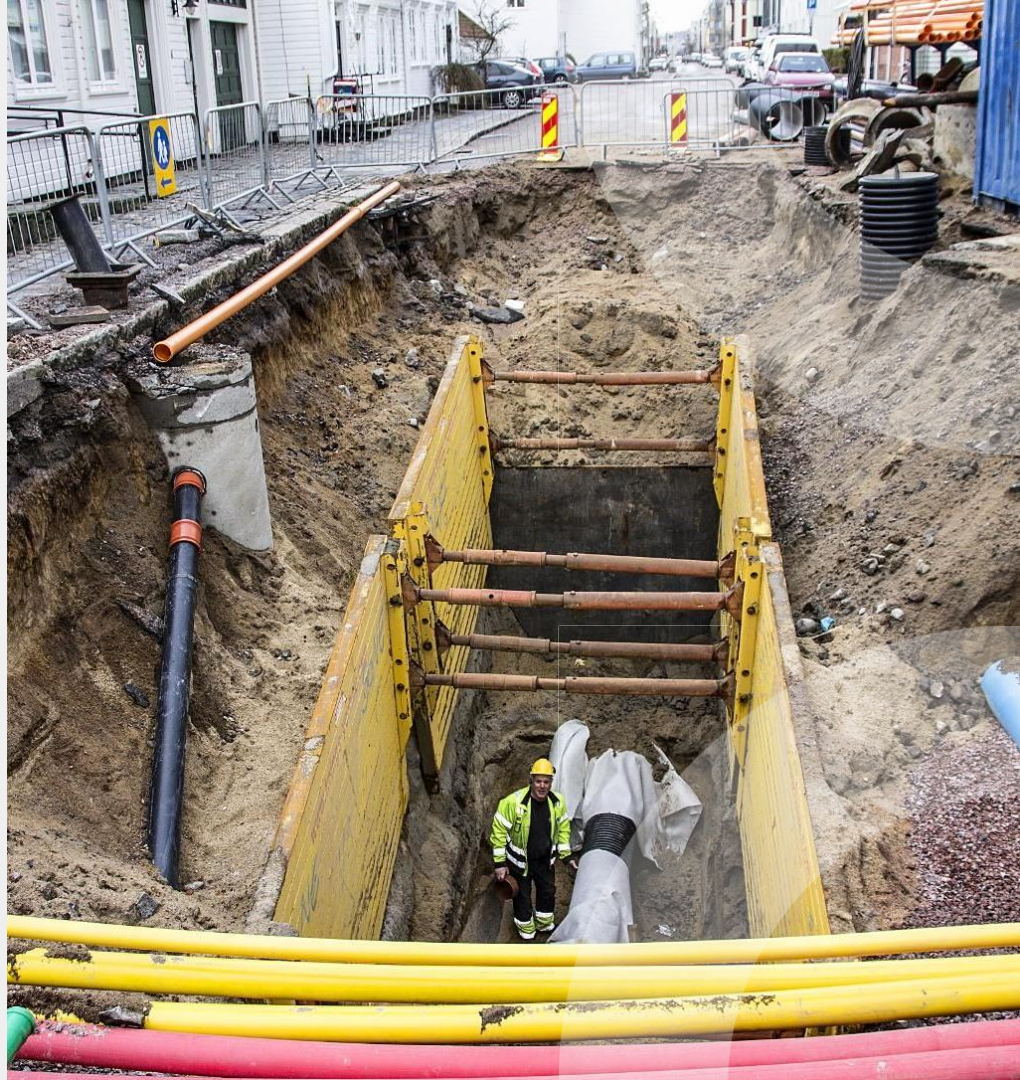

Funn fra mulighetsstudien for VA-sektoren

8. desember 2022. 10:50-11:30

*Presentasjon for Teknisk
beregningsutvalg for kommunal og
fylkeskommunal økonomi (TBU)*

Svend Boye

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

Status for Norge: Bra vannkvalitet, men dårlig sikkerhet, avløpsrensing og effektivitet i flere kommuner. Store gebyrforskjeller

Utvalgte indikatorer for måloppnåelsen (2019/20)	Status Norge
God tjenestekvalitet for brukeren:	
Hygienisk vannkvalitet, % av tilkn. innb.	99 %
Leveringsstab. (ikke planlagte avbrudd t/innb./år)	0,22 t/innb.
Hygienisk barrieresikring, egenrapportert %	~100 %
Reservevannforsyning, % av tilknyttede innbyggere	~67 %
Lekkasje fra vannledningsnettet, % av produsert	30-40 %
God tjenestekvalitet for miljøet:	
God økologisk tilstand i vannforekomster	74 %
Overholdelse av renskrav, % overholdt	49 %
Lave kostnader for samfunnet:	
Kommunalt VA-gebyr per standardbolig (inkl. mva.)	10 200 kr/år
Variasjon VA-gebyr per husstand (inkl. mva.)	3 400 – 21 800
Overvannskostnader per husstand (inkl. mva.)	1 400 – 2 400 kr
Indikator som er relevant for flere mål:	
Fornyelse av ledningsnettet	0,7 %

Små kommuner har noe dårligere vannkvalitet, mindre data, høyere gebyr og lavere ledningsfornyelse

Utvalgte indikatorer for måloppnåelsen (2019/20)	Status Norge	<5 000 innb.
God tjenestekvalitet for brukeren:		
Hygienisk vannkvalitet, % av tilkn. innb.	99 %	95 %
Leveringsstab. (ikke planlagte avbrudd t/innb./år)	0,22 t/innb.	0,37 t/innb.
Hygienisk barrieresikring, egenrapportert %	~100 %	Ukjent
Reservevannforsyning, % av tilknyttede innbyggere	~67 %	Ukjent
Lekkasje fra vannledningsnettet, % av produsert	30-40 %	Ukjent
God tjenestekvalitet for miljøet:		
God økologisk tilstand i vannforekomster	74 %	Problem
Overholdelse av renskrav, % overholdt	49 %	51 %
Lave kostnader for samfunnet:		
Kommunalt VA-gebyr per standardbolig (inkl. mva.)	10 200 kr/år	11 200 kr/år
Variasjon VA-gebyr per husstand (inkl. mva.)	3 400 – 21 800	4 900 – 21 800
Overvannskostnader per husstand (inkl. mva.)	1 400 – 2 400 kr	«»
Indikator som er relevant for flere mål:		
Fornyelse av ledningsnettet	0,7 %	0,4 %

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

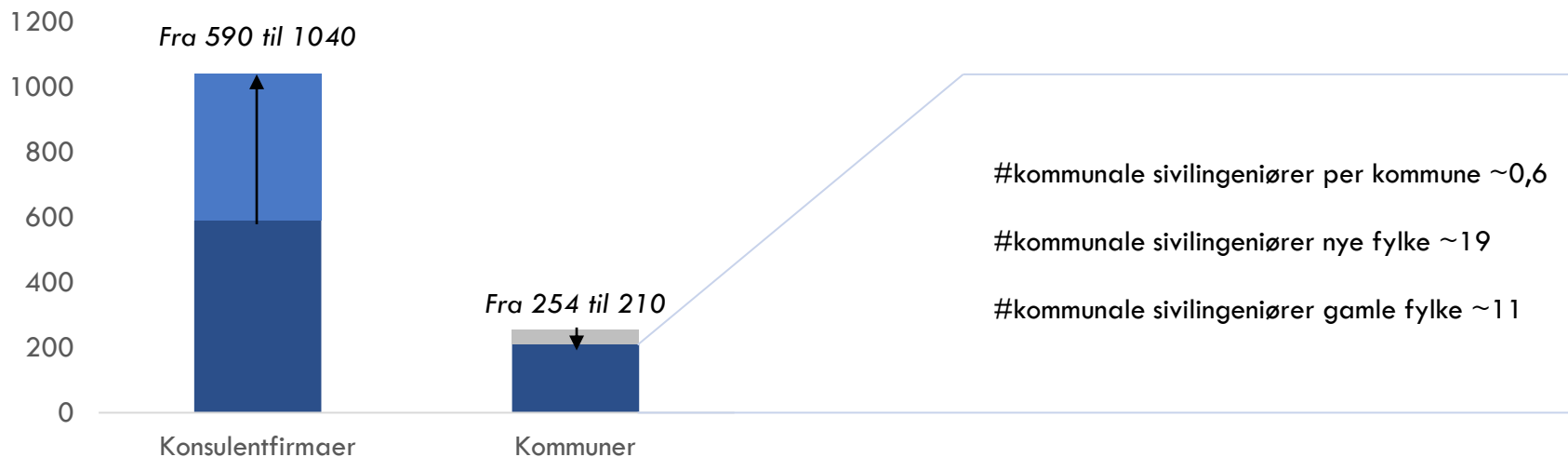
Ansvaret for den offentlige VA-forsyningen i Norge er fordelt på ca. 350 organisasjoner - meget spredt i et internasjonal perspektiv

Land	Antall offentlige enheter	Antall personer	Personer per enhet
Norge	353	5,4 mill.	Ca. 15 000
Sverige	206	10,1 mill.	Ca. 50 000
Danmark	197 selskap 98 kommuner	5,8 mill.	Ca. 30 000 per selskap Ca. 60 000 per kommune
Nederland	10 offentlige drikkevannorganisasjoner 21 avløpsorganisasjoner 380 kommuner ansvarlig for avløpsnett	17,1 mill.	Ca. 550 000 per organisasjon Ca. 45 000 per kommune
Skottland	1 statlig selskap	5,4 mill.	5,4 mill.

Kilder: Intervju med Svenskt Vatten 23.09.2021, BDO (2018).

Kompetanse: Stadig færre sivilingeniører i kommunene. Små kommuner sliter med rekrutteringen

Utvikling i antall sivilingeniører fra 2013/2014 til 2020

Myndigheter: Samlet på drikkevann

Hovedområde	Lov/ forskrift	Viktigste regulerte enhet	Myndighet (veileder/ klageinstans)	Ansvarlig i stats- forvaltning	Viktigste EU-direktiv
Vannforsyning	Drikkevannsforskriften	Vannverkseier	Mattilsynet	HOD Mattilsynet	Drikkevannsdirektivet
Utslipp av avløpsvann	Forurensingsforskriften Kap. 12	Sanitært avløpsvann < 50 pe	Kommune (Statsforvalter/ kommunestyre)	KLD Mdir	Avløpsdirektivet
	Forurensingsforskriften Kap. 13	Mindre utslipp av kommunalt avløpsvann	Kommune (Statsforvalter)	KLD Mdir	
	Forurensingsforskriften Kap. 14	Større utslipp av kommunalt avløpsvann	Statsforvalter (Statsforval, Mdir)	KLD Mdir	
Vannforvaltning	Vannforskriften	Vannforekomstens tilstand	Fylkeskommune (vannregionmyndighet)	KLD, Mdir OED	Vanndirektivet
Disponering av slam	Gjødselvereforskriften	Slam- produsentene	Kommune Statsforvalter	KLD, LMD, HOD	EUs slamdirektiv
Overvann	Flere forskrifter	Kommune	Kommune Statsforvalter NVE, DSB	OED JBD KLD, Mdir	

Myndigheter: Delt på avløpshåndtering

Hovedområde	Lov/ forskrift	Viktigste regulerte enhet	Myndighet (veileder/ klageinstans)	Ansvarlig i stats- forvaltning	Viktigste EU-direktiv
Vannforsyning	Drikkevannsforskriften	Vannverkseier	Mattilsynet	HOD Mattilsynet	Drikkevannsdirektivet
Utslipp av avløpsvann	Forurensingsforskriften Kap. 12	Sanitært avløpsvann < 50 pe	Kommune (Statsforvalter/ kommunestyre)	KLD Mdir	Avløpsdirektivet
	Forurensingsforskriften Kap. 13	Mindre utslipp av kommunalt avløpsvann	Kommune (Statsforvalter)	KLD Mdir	
	Forurensingsforskriften Kap. 14	Større utslipp av kommunalt avløpsvann	Statsforvalter (Statsforval, Mdir)	KLD Mdir	
Vannforvaltning	Vannforskriften	Vannforekomstens tilstand	Fylkeskommune (vannregionmyndighet)	KLD, Mdir OED	Vanndirektivet
Disponering av slam	Gjødselvereforskriften	Slam- produsentene	Kommune Statsforvalter	KLD, LMD, HOD	EUs slamdirektiv
Overvann	Flere forskrifter	Kommune	Kommune Statsforvalter NVE, DSB	OED JBD KLD, Mdir	

Gjennomgående årsaker til mangler

Hos eier/kommuner

Manglende kompetanse, særlig i små kommuner

Mangel på samarbeid – motstand mot samarbeid

Usynlige problemer

Offentlige goder (miljø)

Insentiv til å begrense gebyrer

Gjennomgående årsaker til mangler

Hos eier/kommuner

Manglende kompetanse, særlig i små kommuner

Mangel på samarbeid – motstand mot samarbeid

Usynlige problemer

Offentlige goder (miljø)

Insentiv til å begrense gebyrer

Hos myndigheter

Mangel på systematisk oppfølging

Ressursbegrensing

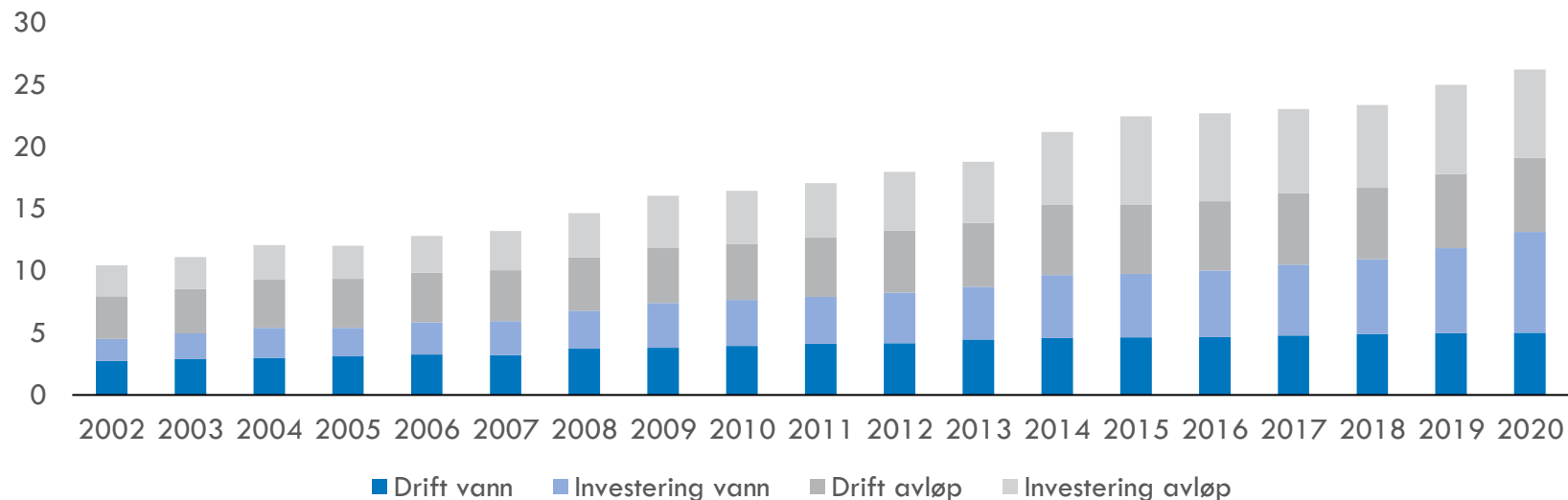
Rolleblanding (for kommunale avløpsmyndigheter)

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

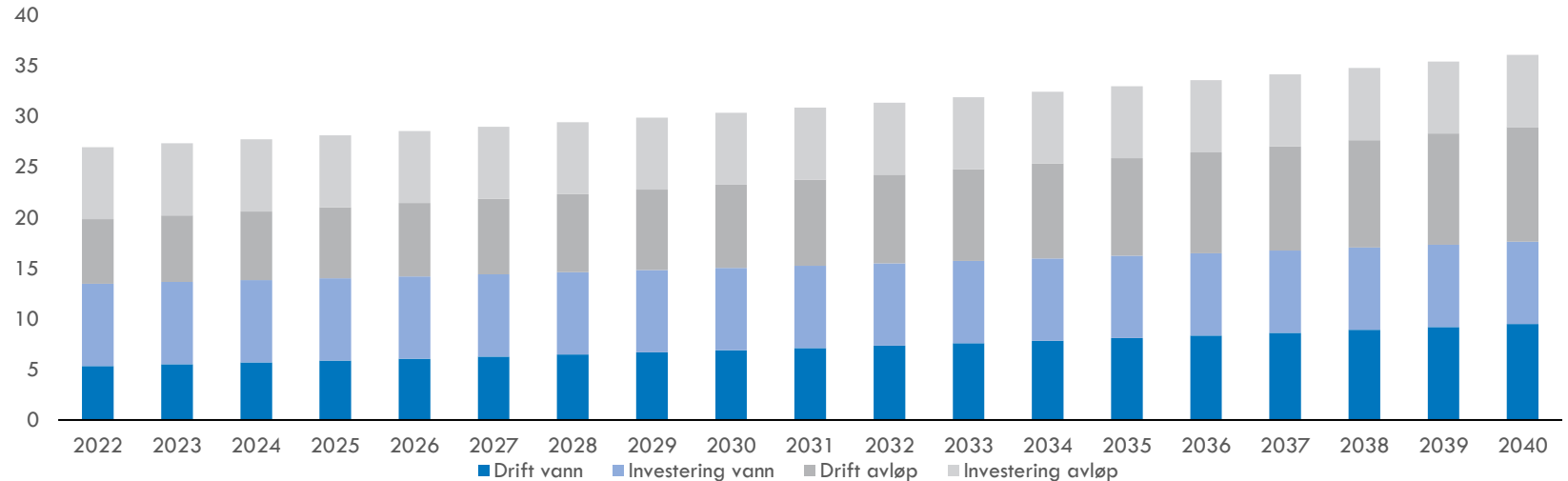
Historisk kostnadsvekst: Fra ca. 10 mrd. 2020-kr. i 2002 til ca. 26 mrd. kr. i 2020 – opp ca. 150%

Drifts- og investeringskostnader for vann og avløp, 2002-2020. Milliarder 2020-kroner

Nullalternativ: Årlige investeringer som i 2020 og 3% årlig realvekst i driftskostnader – snittgebyr vil doubles til ~21 000 kr.

Drifts- og investeringskostnader for vann og avløp, 2022-2040. Milliarder 2020-kroner

Gebyrene opp 6 prosent i 2022, ~3%poeng høyere enn generell kostnadsvekst – Huseierne på banen

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

Hva skal vi gjøre?

- Ikke sterkere statlig styring av kommuner som allerede sliter med gjeldende krav og stadig høyere gebyrer?
- Gebyrfinansiering er akseptert - Ikke endre finansiering i retning av statlig medfinansiering?
- Selvsagt ikke bryte med kommunelovens prinsipp om kommunalt selvstyre ved å innføre pålegg om samarbeid?
- Hvert fall ikke bryte med nærhetsprinsippet ved å løfte ansvaret til fylkeskommunalt eller statlig nivå?

Andre forslag som kan bidra til mer effektiv bruk av begrenset med fagfolk, infrastruktur og naturressurser?

Alternativ til dagens regulering, organisering og finansiering

- 1. Systematisk statlig styring:** Begrense mulighet til å ikke å sørge for vedlikehold, reservevann og avløpsrensing
- 2. Nasjonal delfinansiering:** Begrense betydning av offentlig gode problemer
- 3. Regional organisering:** Samle fagfolk, infrastruktur, vannkilder og resipienter i en større region

Anbefaling: Regional organisering og styrket statlig styring

Kort oppsummert:

- **Virksomhet:** Regional organisasjon for vann og avløp (enten pålagt interkommunalt samarbeid, fylkeskommune eller statlig VA-virksomhet)
- **Regulering av drikkevann:** Mattilsynet
- **Regulering av forurensning:** Miljødirektoratet ved statsforvalterne
- **Regulering av finansiering:** Åpne for gebyrdeling over kommunegrenser

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

Oppfordring til alle - Tenk mer på dette, hvordan kan vi få det til å fungere best mulig?

Oppfordring til alle - Tenk mer på dette, hvordan kan vi få det til å fungere best mulig? Spørsmål til ev. regionalisering mm.:

- **Grensesnitt mot kommunen:** Hvilken form for eventuell regionalisering vil gi best samarbeid mellom kommunens planfunksjon og andre deler av kommunens arbeid?
- **Finansiering:** I hvilken grad og på hvilken måte bør gebyrer ev. deles på tvers av kommunegrenser og ev. regionale enheter? Hvordan kan vi innføre dette i et land med 1) mye privat VA-infrastruktur, og 2) varierende historisk innsats fra kommunene?
- **Kostnadsregulering:** Hva gir best kostnadsregulering? Oppfølging av et stort samarbeid fra et stort antall kommuner, eller oppfølging fra fylkestinget i fylkeskommunen?
- **Hva er alternativet?**
 - I hvilken grad kan statlige kvalitetskrav og oppmuntring forventes å føre til frivillige interkommunale samarbeid?
 - Er det andre tiltak enn regionalisering som kan gi effektiv deling av begrenset kompetanse, infrastruktur og begrensede naturressurser?

Innhold

- Hvordan er tilstanden til vann- og avløpssektoren i Norge i dag?
- Hva er årsakene til at det er som det er?
- Nullalternativ: Hvor er vi på vei hvis vi ikke tar grep?
- Alternativer: Hva kan gjøres for å forbedre vår kanskje viktigste og mest skjulte infrastruktur?
- Spørsmål/diskusjon
- Vedlegg

Mer systematisk statlig styring

Regulering og finansiering

- Staten utvikler et fellessystem for kommunenes rapportering av vann- og avløpsdata
- Dagens selvkostregler endres for å åpne for gebyrdeling innad i interkommunale samarbeid

Drikkevann

- Styrking av Mattilsynet med ressurser sentralt og regionalt for å utvikle systemer, styrke kompetanse og kapasitet
- Tydeligere krav og forutsigbare sanksjoner ved utilfreds-stillende lekkasjenivå og manglende alternativ forsyning

Avløpsområdet

- Styrking av Miljødirektoratet og statsforvalterne
- Kommunenes myndighetsansvar flyttes helt eller delvis statsforvalter, det samme gjøres med vannregionmyndigheten
- Krav til data, ledningsfornyelse, rapportering av overløpsutslipp mv.

Nasjonal delfinansiering

Underalternativer:

Medfinansiering av konkrete prosjekter

Prosjekter som tilfredsstillter visse kriterier, for eksempel at de bidrar til å nå visse miljømål, at løsningene er regionale, at statlig finansiering er nødvendig for å begrense gebyrvekst til et rimelig nivå

Etter mønster fra statens tidligere bidrag (for eksempel «Miljøpakke Drammen»)

Medfinansiering som dekker en viss andel, for eksempel 50 prosent av gebyrer over gjennomsnittsgebyret i Norge

Vurdert som ikke relevant i vår utredning, ettersom det vil stått i veien for effektive samarbeid

Utjevningsordning basert på objektive kriterier

Forslag først kommet etter vår utredning. Kan fungere, gitt at kriteriene kan utvikles, men det er usikkert

Alternativ 3: Regional/nasjonal organisering

Underalternativer:

Pålagt interkommunalt samarbeid etter særlovgiving.

Interkommunalt samarbeid er normalt frivillig, men det finnes enkelte unntak, blant annet Forskrift om kommunal beredskap mot akutt forurensning, som angir nøyaktig hvilke kommuner som skal inngå i hvilke samarbeid.

Flytte oppgaven til fylkeskommunalt forvaltningsnivå

Tidligere gjort tidligere i Norge da videregående opplæring ble flyttet fra bykommunene til fylkene i 1964

Tilsvarende organisering som drikkevann og avløpsrensing i Nederland

Flytte oppgaven til statlig forvaltningsnivå (som igjen kan organisere oppgaven i regioner)

Tidligere gjort tidligere i Norge næringsmiddeltilsyn, herunder drikkevannstilsyn, flyttet fra kommune til stat i 2004

Tilsvarende organisering som vann og avløp i Skottland

oslo**economics**

